

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Bonnier, Ann Catherine, *Kyrkorna berättar, Upplands kyrkor 1250-1350*, Uppsala 1987.

Nordström, Folke, *Trefaldighetskyrkan i Uppsala*, Uppsala 1955. Upplands kyrkor 72.

Ridderstedt, Lars, *En levande kyrkogård*, Uppsala 2001.

Sjöholm, Öyvind, *Helga Trefaldighets kyrka, Uppsala, Upplands kyrkor 72A (UK)*, Uppsala 1981.

Sjöholm, Öyvind, ”Helga Trefaldighets kyrka”, i *Kyrkorna i Uppsala, Upplands kyrkor nya serien, första delen (UK ns)*, Uppsala 1992.

Uppland, landskapets kyrkor, Forskningsprojektet sockenkyrkorna, Stockholm 2004.

Upplandsmuseet, fotografier och handlingar i topografiska arkivet (UM).

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
Ca 1275- ca 1343	Helga Trefaldighets kyrka byggs som en treskeppig basilika av gråsten och tegel med rektangulär grundplan. Kyrkorummet välvs med kryssribbvalv som bärs upp av åtta pelare. Ingång sker i norr där även ett vapenhus byggs. Äldsta delen är sakristian som troligen hört till en äldre träkyrka på platsen. Kyrkan byggdes som församlingskyrka åt Helga trefaldighets socken, Bondkyrko socken, och placerades nära platsen för det samtidigt pågående domkyrkobygget. Ett firande av kyrkans invigningsdag nämns 1343.	Uppland s 44, UK s 3 UK ns s 117. Nordström s 20
Ca 1400	Korsarmar, kapell, byggs till i norr och söder. Sydkapellet byggs samman med sakristian. Ett västtorn byggs. Huvudingången i kyrkan förläggs till tornets bottenvåning. Vapenhuset i norr förhöjdes och erhöll sin nuvarande gavel. De nya byggnadsdelarna, samt vapenhuset, välvs.	Nordström s 24
1400- talets slut	Tornets översta del förhöjs och förses med blinderingsmönster. Invändigt dekorerar väggar och valv med målningar.	UK s 7, s 12
1643-44	En ny tornspira byggs sedan den gamla förstörts av en storm.	UM, UK ns s 119
1702	Kyrkan skadas av den stora stadsbranden. Yttertak och tornhuv förstördes. Efter branden byggs en ny spånklädd tornhuv på tornet med kopparklädd lök och förgylld tupp.	Nordström s 25
1700-talet	Kyrkan fasader putsades och målades röda med vita fogar och försågs med vitmålade hörnlisener. Invändigt vitlimmas kyrkan och de medeltida målningarna försvinner därmed.	Nordström s 25.
1800- 1810	Strax efter år 1800 fick kyrkan ny korinredning, ett nytt altare och en ny predikstol.	UK ns s 129
1805	Begravningsplatsen vid Bondkyrkan flyttades till nya kyrkogården och gravstenar flyttades.	Ridderstedt s 15
1832-33	Den medeltida kyrkogårdsmuren revs i samband med att obeliskan till minne av Gustaf II Adolf restes och Odinslund iordningställdes. Muren var spåntäckt och murad i tegel på gråstensgrund. En del av muren återanvändes som grund till obeliskan. Därefter tillkom de stenpollare med järnkätting som än idag omgärdar kyrkan. De bekostades av landshövding von Kraemer.	

1854	En stor Kristusskulptur av konstnären C. E. Sjöstrand placerades i kyrkan.	UK ns s 129
1883	En förankring av tornet ordnades.	Nordström s 25
1904-05	<p>Kyrkan genomgår en omfattande restaurering efter ett förslag av arkitekten Agi Lindegren. De medeltida målningarna togs fram i valven och korsarmarna. Målningarna bättrades. Även nya målningar utfördes av konstnärerna Edvard Bergh och Nils Asplund. Teglet togs fram på pelare och valvribbor. Utvändigt avlägsnades fasadbemålningen.</p> <p>Kyrkan fick en ny bänkinredning i jugendstil. Altaret försågs med en troligen medeltida altarskiva som togs upp ur golvet. Ett retabel av trä med en gipsrelief av Nattvardens instiftande placerades på altaret. Korfönstren målades av kyrkomålaren C. Wilh. Pettersson. En ny predikstol av röd sandsten sattes in. Orgeln och orgelläktaren i väster demonterades. Dörren till sakristian kläddes med konstsmide. Den gamla predikstolen såldes och står nu i Fittja kyrka. Läktaren i norra korsarmen revs. Där placerades i stället en ny orgel. I södra korsarmen gjordes ett nytt bänkkvarter.</p> <p>Ny varmluftsanläggning tillkom troligen i samband med restaureringen. Värmepanna och varmluftskammare placerades i källaren under sakristian.</p>	<p>UK s 10 ff</p> <p>UK ns s 127 ff</p> <p>UM</p> <p>UM</p>
1906	Den medeltida boden i tegel, belägen söder om kyrkan, byggs om och till efter ritningar av Ture Stenberg. Huset byggdes om till kyrkoherdebostad och församlingshem. Den kvarvarande medeltida delen fick bevara sitt ursprungliga fasadtegel. Nybyggnaden utfördes i en medeltidsinspirerad tegelarkitektur med blinderingsnischer på gavlarna.	UM
1920	<p>De medeltida målningarna i vapenhuset, attribuerade till Albertus Pictor, togs fram och konserverades.</p> <p>En eldsvåda i kyrkan förstörde orgeln i norra korsarmen. En ny orgel införskaffades därefter med samma placering.</p> <p>På 20-talet flyttades predikstolen till sin nuvarande plats.</p>	<p>UK ns s 124</p> <p>Nordström s 25</p> <p>Nordström s 31</p>
1947	En kopia av en skulpterad täljstensplatta från Trondheims domkyrka skänktes till kyrkan och placerades på norra korpelaren.	UK s 130
1950-talet	Kristusskulpturen i gips från 1854 togs ut ur kyrkan och magasinerades.	UK ns s 129
1952	En kalkduk konserveras av Libraria.	UM
1953	Byggnadsstyrelsen ger tillstånd till att de sönderrostade fotplåtarna av järn på taket får bytas mot ny dito av kopparplåt.	
1954-55	<p>Nya el- och belysningsinstallationer görs. Elbelysning monteras på ljuskronorna. Ny elcentral.</p> <p>Kyrkan försågs med en ny elektrisk värmeanläggning. Samtidigt rengjordes kalkmålningarna och en del av påmålningarna från 1904/05 avlägsnades, bl.a. i södra korsarmen på dess östra vägg. Konservator var Sven Dalén. Medeltida målningsfragment togs fram på mittskeppets väggar i västligaste travén.</p>	<p>UM</p> <p>Nordström s 25</p> <p>UM</p>
1956	<p>Byggnadsstyrelsen godkänner ett förslag till nya klerestoriefönster. Förslaget upprättat av arkitekt P O Olsson.</p> <p>Diskussioner om golvvärme förs i skrivelser från Upplandsmuseet och Riksantikvarieämbetet.</p>	<p>UM</p> <p>UM</p>

1957	Konserveringstillstånd för konservering av biskopsbild och Birgittabild gavs till Sven Dalén.	UM
1958	Utvändig renovering. Listverk, fönstersmygar och blinderingar putsades om med KC-puts. Avfärgning gjordes med Aktivan.	UM
1959	Konservator Sven Dalén fick tillstånd till restaurering av målningarna i norra vapenhuset. En invändig restaurering görs efter förslag av arkitekt PO Olsson. Sakristians jordvåning förses med toalett och ny ingång från öster. Nya skåp för skrudar i sakristian placerades i nischer som tidigare nyttjats för varmluftssystemet. I västra vapenhuset putsrenoverades väggar och valv.	UM
1974	Kyrkan förses med ny åskskyddsanläggning, bl.a. ny ringledare grävs ner i marken runt kyrkan.	UM
1975	En ljusstake i järn, formgiven av skulptören Olof Hellström och smidd av D G Nordenhag, ställdes mot södra väggen i förhallen.	UK ns s 131
1978- 1979	Bjerkning AB upprättar ritningar för ny elvärmeanläggning och för nya belysningsinstallationer. In- och utvändig renovering utförs efter förslag av Matell & Co arkitektkontor AB. Utvändig putslagning och ommålning av stål, plåt och trä. Fönsterrenovering. Nya stuprör. Vidare lagning av rötskador på takstolar och underlagspanel. Ny underlagstäckning och omläggning av befintligt tegeltak. Viss komplettering gjordes med nytt tegel. Tornets spåntak tjärades. Bryggorna mellan torn och sidoskepp, för ingång till sidoskeppsvindarna, tillkom. Ny torntupp ersatte den gamla. På vinden byggdes landgångar över valven. Invändiga arbeten: Utbyte av invändiga träfönster. Nya stålfönsterbågar sattes in. Omläggning av kalkstensgolv vid vapenhus och altare i samband med installation av golvvärme. Rörlägningsarbeten gjordes samtidigt i golvet. I sakristian ersattes kalkstensgolvet av ett brädgolv. Nytt skrudskåp gjordes. Ny trappa från sakristian ner till källaren byggdes. Komplettering gjordes av belysning. Gamla elledningar byttes ut och ny elvärmeanläggning installerades och även nya högtalare. Golvvärme installerades även i de båda vapenhusen. Skärmvägg i södra korsarmen bakom vilken placeras stolar. I tornvapenhuset görs nya trappsteg av granit. Altaret sänks med 160 mm eftersom ett löst podium framför altaret togs bort av säkerhetsskäl. De blyspröjsade korffönstren med glasmålningar renoverades. 1979 gjordes även markarbeten runt kyrkan och nya lyktstolpar kom till.	UM UM
1980	Sex nya ljuskronor från Jonssons gelbgjuteri i Skara togs i bruk.	UM
1981	En ny dopfunt i keramik togs i bruk. Den är formgiven av Paula v Freyman och drejad av Ragnar Eriksson.	UK ns s 129
1991	Rengöring och konservering av väggar och valv i norra korsarmen. Arbetet utfördes av konservator Rune Hammarling sedan orgeln i rummet demonterats. Nytt stengolv lades också i korsarmen.	UM
1992	En ny orgel byggs och placeras norr om altaret i norra sidoskeppet.	UM
1993	Raå godkänner ett förslag till möblering norra korsarmen, upprättat av arkitekt Ulf Oldaeus. Uppsättandet av en triptyk i norra korsarmen godkänns också. Triptyken är gjord av konstnären Anna-Stina Åberg.	UM
1994	Konservator Rune Hammarling erhåller Raå:s tillstånd att rengöra väggar och valv i koret, sakristian och de bägge vapenhusen.	UM

1995	Konservatorsarbeten utförs enligt tillstånd 1994. Vidare görs utvändigt renovering avseende bl.a. tegelfogning, puts- och fönsterrenovering och tjärning av spån	UM
1996	Arkab arkitekter genom Eva Ranta Eskola upprättar ritningar till ombyggnad i sakristia. Det omfattar skåpinredning i norra vapenhuset, kapphylla i västra delen av långhuset, nya skåp för textilier mm i sakristian samt nya förvaringsskåp i södra korsarmen. Länsstyrelsen beviljar tillstånd till detta. De ger senare samma år även tillstånd till installation av ny ljudanläggning	UM UM
2002	Bänkarna i södra korsarmen tas bort och ett nytt kalkstensgolv läggs delvis med återanvändande av de gamla golvstenarna. I samband med det byts el- och värmeanläggning. Ny styr- regler- och övervakningsutrustning installeras även.	UM
2005	Komplettering av inredningen görs i västra delen av långhuset med nya skrank döljande klädhängare och skåpinredning. Inredningen laserades i brunt lika befintlig inredning. Det innebar att de tre bakersta bänkarna i södra sidoskeppet togs bort. Utfört efter ritningar av Werket arkitekter genom Eva Ranta Eskola.	UM